

Konu: **Ruhsal İnsan**

Yazı: **61**

Anadolu Ahiliđi

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

13. yüzyılda orta ve doğu Anadolu'da yaygınlaşan Ahilik, **dürüstlük, çalışkanlık ve paylaşım** esaslarına dayanan bir yaşam tarzı olmuştur. Esnaf ve zanaatkârların gündelik yaşamını düzenlemekle başlayan Ahilik, zamanla tüm Anadolu halkının inancında etkin bir yaşam felsefesi olmuştur. Bu yaşam felsefesinde '**eline, beline, diline**' hâkim olmak, ahlak ilkelerine önem vermek ve sevgi ile emeğin paylaşımı vardı.

Ahiliđi kuran iki önemli bilge kişi **Ahi Evran** (1171 - 1261) ile **Hacı Bektaş-ı Veli**'dir (1209 – 1271). Hacı Bektaş Veli'nin yaşamından ve onunla ilgili çeşitli rivayetlerden söz eden **Velâyet-nâme-i Hacı Bektaş-ı Veli** adlı eserde Ahi Evran ile sık sık bulunduğu ve uzun sohbetler yaptığı yazılıdır. Demek ki Ahiliđin dünyevi yönünü Ahi Evran, uhrevi (ruhsal) yönünü Hacı Bektaş-ı Veli geliştirmiştir.

Ahiliđin hem kalıcı hem de atılımcı yönleri vardır. Kalıcı yönü inançlı, uyumlu ve ölçülü olmayı, atılımcı yönü ise araştırmayı, öğrenip öğretmeyi ve yenilikleri kabullenmeyi içerir. Helal kazanç ve dürüst yaşam ilkelerini savunan Ahilik sevgi ile yardımlaşmaya büyük önem verir. Tüm Anadolu halkının gönülden bağlandığı Ahilik, **sosyo-ekonomik** yönü ağır basmakla birlikte inanç temeline oturan bir denge düzenidir. Anadolu Ahiliđi halinden memnun, geleceğinden emin, inanmış ve yararlı işlere yönelmiş, mutlu kişilerin oluşturduğu güçlü bir orta sınıf yaratmıştı. Osmanlı devleti kurulduktan sonra da devam etmiş olan Ahiliđe zamanla **Lonca** adı verilmiştir. 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden loncalar çıraklık, kalfalık ve ustalık şeklindeki meslek aşamaları ile üretimde ve ticaretle ahlaklı nesiller yetiştirmiştir.

Yamak, Çırak, Kalfa, Usta aşamaları

Genç yaşta belli bir meslek sahibi olmak isteyen kişiye **yamak** denirdi. Yamaklık iki yıl veya biraz daha fazla sürerdi. Yamaklıktan **çıraklığa** yükseliş, usta ile yamağın babası tarafından karşılıklı görüşme ile kararlaştırılır ve bu karar bir tepsi baklava dağıtılarak çarşı esnafına duyurulurdu. Çıraklık dönemi genelde üç yıl sürerdi. Bu sürenin sonunda usta, çırağın mesleğinde yeterince yetiştiğine ve ahlaken güvenilir olduğuna karar verdiği taktirde Esnaf Odasına bu durumu bildirirdi. Esnaf Odasının (Loncanın) yönetim kurulu mesleğin ileri gelenlerini, toplumda saygınlık kazanmış kişileri, ustayı, çırağı ve çırağın babasını toplantıya davet ederdi.

Toplantıda kuruldan izin isteyip konuşan usta, çırağın bilgisinden, becerisinden ve ahlakından söz eder, **kalfalığa** terfi izninin verilmesini rica eder ve dua edip yerine geçerdi. Bunun üzerine Loncabası (kâhya) ayağa kalkıp çırağı karşısına alır, mesleki ve ahlaki konularda öğütler verip kalfalık kuşağını takardı. Bu törende herhangi bir sınav yapılmaz,

ustanın sözleri yeterli kanıt olarak kabul edilirdi. Bu terfi töreninin adı **Peştamal Töreni** idi. Zira her esnaf iş yaparken peştamal takınırdı.

Kuşak kuşanan kalfa kadar kuşatan kişinin de üstün karakter sahibi olması ve manevi değerlere saygılı olması istenirdi. Peştamal Töreninde usta tarafından seçilen bir alet veya araç kuşağı kuşatan tarafından kalfaya hediye olarak sunulurdu. Kuşak takındıktan sonra kalfanın üç yıl boyunca dürüst bir şekilde çalışması ve hakkında hiçbir şikâyetin olmaması gerekirdi. Bu şartların sağlandığına karar veren usta kalfasının ustalığa terfiini isterdi.

Ustalık töreninde usta olacak kalfa kendi yaptığı bir nesneyi sergiler ve böylece işindeki becerisini herkesin beğenisine sunardı. Ustanın tanıtımından sonra **ustalık** kuşağını kuşanarak terfi eden kalfa dua eşliğinde törene katılanlara helva dağıtırdı. Eğer mali durumu iyiye, helvadan önce yemek de dağıttığı olurdu. Açık havada yapılan ustalık törenlerinde saz ustaları türküler söyler, oyunlar oynanır, güreşler tutulurdu. Usta olmayı hak eden kişi toplumda saygın bir yer edinmiş olurdu.

Her ne kadar bir kalfasını usta çıkarabilmiş olmak o usta için çok değerli bir başarı olsa da, ehliyeti tamamlanmamış bir kalfayı ustalığa teklif etmek hem ayıp hem de suç sayılırdı. Usta olduktan sonra kalitesiz iş yapanı Lonca başkanı **pabucunu dama atarak** herkesin içinde rezil ederdi. Gözden düştü, rezil oldu anlamına gelen "pabucu dama atıldı" deyimini lonca sisteminden kalmazdır.

İmece

Ortaklaşa iş yapıp karşılıklı destek olmaya Ahilik sisteminde **imece** denmiştir. İmece: kısa zamanda bitirilmesi zorunlu, fakat tek kişi tarafından başaramayacak olan tarla veya ev işlerinde komşuların, hatta tüm köy halkının bir karşılık beklemeden yardım etmesidir. Yardımın katılımı olması gerekir, para yardımı kabul edilmezdi. Katılmak isteyenleri iş sahibi davet eder belli bir günde önemli ve büyük bir iş tamamlanmış olurdu. Bu arada imeceye katılan genç kız ve genç erkekler tanışmış olurlardı. İmeceler bu açıdan, sosyal bir etkileşim ortamı yaratarak köy şenliğine dönüşürlerdi.

Orta Sandıkları

Orta sandıkları günümüzün sosyal sigorta sisteminin başlangıcını oluşturmuştur. Her loncanın esnafı kazancının belli bir miktarını Esnaf Odasına teslim etmiş ve toplanan para loncanın yönetim kurulu başkanı olan **Ahi Baba** tarafından yönetilmiştir. Ahi Baba ve tüm yönetim kurulu üyeleri son derece güvenilir kişiler olduklarından, sandıktaki para ancak zor duruma düşmüş olan esnafa yardım maksadıyla kullanılırdı. Bu zor durum, genelde hastalık veya çalışamayacak derecede yaşlılık halleri olurdu. Böylece, Ahilik sistemi sayesinde hem lonca üyelerinde hem de tüm köy halkında tasarruf, yatırım ve güven kavramları yerleştirilmiş ve geliştirilmiş olurdu.

Ahilik olarak başlayan ve loncalar şeklinde devam eden Anadolu'nun sosyo-ekonomik sistemi, ahlaklı çalışmayı, misafirperverliği ve paylaşımcılığı öğretmiş, "**gerçek insan**" yaratmayı başarmıştı.

Kaynak:

İnsanlık Bilimi: Ahilik, Refik H, Soykut, Afşaroğlu matbaası, sayfa 42, 1980, Ankara.